

Oare diaspora ar fi o traducere corectă a cuvântului ebraic galut?

În ultima serie de articole, *Evreii între Israel și Diaspora*, autorul, Tiberiu Roth, ne explică de repetate ori definiția cuvântului grec „diaspora”, inclusiv etimologia lui. Se poate înțelege că acesta este cuvântul folosit de evrei. Tema aceasta aparținând exact profesiei mele, cred că merită lămurită.

Diaspora este un cuvânt grec antic, *diaspere* format din *dia* (de-a lungul) și *speiren* (dispersare), care împreună înseamnă „împrăștiere, dispersare”. Acesta este sensul în care a fost folosit în greaca antică. În acest sens cuvântul se găsește și în traducerea Vechiului Testament în limba greacă din sec. al IV-lea î.e.n. *Septuaginta*, în Deuteronom 28:25. Cu acest cuvânt, diaspora, este tradus cuvântul ebraic biblic *zaava* (catastrofă, nenorocire). În traduceri românești pe care le-am văzut apar variante foarte îndepărtate de original. Cu toate acestea, luând în considerație că această traducere a fost făcută de înțelepți evrei, putem spune că ei nu au tradus cuvântul ad litteram, însă i-au dat o interpretare valabilă și până astăzi; Poate fi o aluzie la faptul că pedeapsa exilării ar fi o catastrofă.

Cuvântul apare a doua oară în aceeași traducere într-un mod ceva mai explicit. Este vorba despre versetul 2 din Psalmul 147: „Îi va aduna pe exilații/exclușii Israelului[1]”. Aici iarăși nu este substantivul abstract „diaspora”, ci cei deportați, exilații. Este greu de găsit în texte antice substantive abstracte. În orice caz în ebraică apare cuvântul *nidhei* (cei înlăturați, cei deportați). Nu apare cuvântul *galut*.

Cuvântul „diaspora” a fost folosit de greci în primele secole ale erei noastre pentru a ilustra uriașa comunitate a evreilor din orașul Alexandria din Egipt, care cuprindea pe vremea aceea un milion de evrei. Acesta este un sens identic la cel folosit astăzi în diferitele limbi.

După cum reiese din documentele civile aflate în posesia noastră, cuvântul diaspora nu a fost folosit în sensul de exilare a evreilor până în anul 1869, acum 150 de ani. În ultimii ani dicționarul Merriam-Webster a publicat faptul că acest cuvânt a fost găsit într-o traducere a lui Lambert Daneau, într-un comentariu la cei 12 Profeți Minori, din anul 1594. Acolo el folosește cuvântul diaspora pentru exilul evreilor în Babilon, spunând: „Această răspândire a evreilor în Babilon este numită diaspora”. În orice caz, cuvântul nu a fost folosit în latină sau greacă în legătură cu prima expulzare din 586 î.e.n. și nici la a doua din 70 e.n., ci doar în ultimele secole.

Galut

Cuvântul original ebraic paralel cu diaspora, *galut*, este total diferit. În primul rând cuvântul *galut*, precum și ideea pe care o reprezintă, apar deja în Vechiul Testament. În ebraica biblică cuvântul înseamnă „deportat, exilat, expulzat, expulzați, expulzare”. Din păcate nu așa apare în traduceri în diferitele limbi. De exemplu, Ieremia 28:4 spune

„*galut* lehuda, pe care i-am trimis în țara Kasdim (Babilon)” este tradus în limba română „captivii lui Iuda”. La fel este tradus în multe versete din Ieremia. Interesant că în cartea Ezechiel 1:2, când este vorba despre exilarea unei

persoane, uneori cuvântul *galut* este tradus în limba română „deportare”: (în anul al cincilea al deportării regelui ioiachin), altădată „robie” și doar într-una dintre traduceri apare „exil”.

În ebraica rabinică, pe care o învățăm din Mișna, din Talmud, midraș și alte documente, cuvântul *galut* și-a schimbat într-o oarecare măsură sensul, înseamnând pur și simplu pedeapsă. În tractatul Makot 2:6 Rabi Iose Bar Iehuda explică diferența dintre pedeapsa cu moartea și pedeapsa de *galut*. Putem deduce de aici gravitatea pedepsei de expulzare aplicată persoanelor din propriul popor.

În tractatul Avot 5:9 sunt enumerate păcatele pentru care se aplică pedeapsa de *galut*: „pentru idolatrie, pentru desfrânare, pentru vărsare de sânge nevinovat, pentru plantări ce se fac în anul al 7-lea, când pământul trebuie să se odihnească”[2].

Midraș Tanhuma, probabil din sec. VI-VII, ne aduce un midraș (legendă) în care se face comparație între *galut* și iad și se pune întrebarea ce e mai rău. În această poveste, Dumnezeu îl întreabă pe Avraham „Unde ai prefera ca fiii (urmașii) tăi să fie întemnițați? În *galut* sau în iad?”[3] Avraham nu știa ce să aleagă și i-a cerut lui Dumnezeu timp ca să cerceteze. După ce a cercetat, a răspuns: „Mai bine ca oricare din fiii mei să meargă în *galut* decât să coboare în iad. Dumnezeu a fost de acord cu el”. Așa s-a pecetluit, după acest midraș, soarta poporului evreu până astăzi.

Percepția că *galut* este cea mai grea pedeapsă dată poporului evreu există și până astăzi în tradiția populară. Ultra-religioșii care refuză să se stabilească în Israel, sau chiar să plece în vizită, susțin că pedeapsa se va sfârși doar când se va construi al treilea Templu – până atunci ei trebuie să-și execute pedeapsa în *galut*. Acest sens al cuvântului nu are nimic comun cu sensul modern al cuvântului „diaspora” în diferitele limbi. Când vorbim de exemplu despre „diaspora română”, ne referim la un grup de oameni care și-au părăsit țara natală, permanent sau temporar, căutând un trai mai bun, o muncă mai decentă, un loc pentru studii. La fel există și o diasporă israeliană în SUA și în alte țări, care nu are nimic de a face cu *galut*.

Gola

Există însă un alt cuvânt care după părerea mea se potrivește mult mai bine la sensul modern al cuvântului „diaspora” și anume cuvântul biblic *gola*. El provine din aceeași rădăcină ca și *galut*: GLH, care înseamnă expulzare, deportare. Este un substantiv concret, care se referă la o zonă geografică și la populația deportată acolo. Profetul Ezechiel, care a proorocit din Babilon, adică din *gola*, fiind printre primii expulzați, își începe profeția: „pe când eram în captivitate, lângă râul Kvar”. În textul ebraic original el spune că era în *gola*, cuvânt tradus de data aceasta „captivitate”. În orice caz, aici cuvântul poate fi înțeles și o zonă și o populație. Însă la Ieremia 29:1 „bătrânii din *gola*” este tradus „bătrânii deportați”, iar la Ezra 4:1 „fiii din *gola*” este tradus „fiii robiei”. Aici în mod explicit este vorba despre un grup de oameni. Interesant că în toate cele aproape zece cazuri în care acest cuvânt apare în Vechiul Testament, el nu este tradus în limba greacă sau în celelalte limbi ca „diaspora”.

La fel un israelian reîntors din străinătate după o ședere mai lungă sau mai scurtă, poate spune „am revenit din *gola*” dar nu poate spune „am revenit din *galut*”, decât dacă s-a născut în străinătate și face *aliya*. Acesta nu este cazul unui român care se întoarce în România din „diaspora română”.

Așa că eu cred că oricine care încearcă să adapteze cuvântul „diaspora” la cuvântul *galut*, trebuie să aibă grijă să nu-i inducă în eroare pe cititori. Și site-urile ca și cărțile care susțin acest fapt greșesc și induc în eroare pe cititori. Trebuie să ținem minte că limba ebraică, o limbă veche de 4000 de ani, chiar dacă are un număr limitat de cuvinte, mulțimea de sensuri și subsensuri este enormă, cu mult mai mare decât ne putem închipui. Sunt cunoștințe pe care nu le putem afla din dicționare. Trebuie să citim enorm, din toate perioadele limbii ebraice, pentru a înțelege cuvântul care în forma română de „diaspora” pare banal și în cele cinci ediții de Dex conține între un rând și două rânduri. Pentru a descrie cuvântul *galut* este nevoie de mai multe pagini.

* * *

Astăzi cuvântul *galut* este văzut de israelieni ca ceva negativ, inacceptabil, nepotrivit cu „noul evreu”. Acest concept a fost elaborat de primii *haluțim* (pionieri) care au implementat ideea sionismului făcând *aliya* în Palestina de atunci. În 1882 a venit prima *aliya*, un grup de 15 tineri care s-a numit BILU, o abreviere a unui verset din Vechiul Testament. Ei s-au așezat la Gedera ca să se ocupe de agricultură. Noul evreu din Israel trebuie să muncească, să cultive pământul și să fie independent. Repede s-a înțeles că într-o zonă atât de ostilă evreii trebuie să fie viteji și să se apere singuri, nu să ceară apărarea autorităților, cum făceau în *galut*. Astfel doi evrei care au suferit din cauza pogromurilor, Alexander Zaid și Yehoșua Hankin împreună cu alții au înființat în 1903 organizația Bar-Ghiora, care s-a transformat în „Hașomer” care în 1920 a devenit „Hahagana”. Hașomer era o organizație para-militară de pază și apărare a agricultorilor evrei din Galilea. Cine vizitează zona poate admira statuia lui Alexander Zaid călare pe cal, aflată acolo unde trăia cu familia sa, la Sheikh Abreik, nu departe de Tiv'on de astăzi.

Și intelectualii care au venit în aceea perioadă au luptat aprig contra oricărei forme de *galut*. În primul rând limba: părinții le-au interzis copiilor să vorbească idiș. Limba țării este ebraica, pe când idișul este limba din *galut*. La fel și educația. Limba de predare în școli trebuie să fie ebraica. Evreii din Ierusalim, care voiau să mențină caracteristicile din *galut* s-au opus vehement acestor încercări. Primele trei școli din Ierusalim au fost una germană, alta engleză și a treia franceză. În 1906, când s-a deschis primul institut de învățământ superior, „Bețalel”, aproape că nu erau studenți. Și în scrierile intelectualilor ca Ben lehuda, *galut* este văzut ca un blestem asupra poporului evreu, de care trebuie să ne debarasăm cât mai repede.

Astăzi, adjectivul *galuti* este un peiorativ la adresa oricărei persoane. Noul *țabar*, care face tot ceea ce nu s-a făcut în *galut*, este adevăratul israelian. Din această cauză, astăzi în ebraică, pentru diaspora în sensul modern, fie ea diaspora română, israeliană, sau alta, este folosit cuvântul *pzura*, care înseamnă exact diaspora în sensul original grec, adică împrăștiere, dispersare.

Asher Shafrir

[1] Tradus de autor

[2] Traducerea lui Baruch Tercatin, Pirkei Avot, ed. Hasefer, p.172

[3] Tradus de autor

Articolul a apărut în Baabel, Noiembrie 2020